

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА ДРУШТВЕНИХ НАУКА, 3, 1981.

ЧЕРНОГОРСКАЈА АКАДЕМИЈА НАУК И ИСКУССТВ
ГЛАСНИК ОДДЕЛЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК, 3, 1981.

THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE SECTION OF SOCIAL SCIENCES, 3, 1981.

Крсто Килибарда

СОЦИЈАЛИСТИЧКО ПОДРУШТВЉАВАЊЕ ПОЛИТИКЕ И СВЕСТРАНА ЛИЧНОСТ

Тотални човјек (свестрана личност) спада у конститутивне садржаје, вриједности и идеале социјалистичког хуманизма. К. Маркс пише: „Човјек присваја своје свестрано биће на свестран начин, дакле као тоталан човјек“.¹ Остварење тоталног човјека спријечава: отуђење производа рада од произвођача; отуђење човјека од човјека, човјека од друштва и друштва од човјека; фетишизам новца, државе, бирократије и личности; парцијализација, деперсонализација, деспиритуализација, рутинизација људског рада и живота и слично. Двоструко, троструко и вишеструко подвојење личности и друштвених група као облици отуђења такође су супротни тоталном човјеку (свестраној личности). Маркс пише: „Гдје је политичка држава достигла своју праву изграђеност, тамо човјек води двоструки живот — небески и земалски, али не само у мислима, у свијести, него и у збиљности, у животу — живот у политичкој заједници, у којој се он јавља као друштвено биће, и живот у грађанском друштву, у којему дјелује као приватан човјек, у којему друге људе сматра средством, самога себе понижава до средства и постаје играчка туђих сила“.²

Дакле, човјек се отуђује и у области политике, прије свега у томе што се политичка дјелатност отуђује од великог броја радних људи и грађана (а то чини да политика постаје отуђена друштвена дјелатност и код оних који имају политичке функције), што се фетишизира држава, бирократија, што се појављује култ и подвајање људске личности. Између осталог и због тога долази до привидних заједница и сурогата колективности.

¹ К. Маркс, Ф. Енгелс, *Рани радови*, стр. 279.

² Исто, стр. 63—64.

Из свега произилази да и нема разотуђења и ослобађања човјека и друштва без социјалистичког подруштвљавања политике. „Тек кад збиљски, индивидуалан човјек врати у себе апстрактног грађанина и као индивидуалан човјек постане родно биће у свом емпиријском животу, у своме индивидуалном раду, у својим индивидуалним односима, тек када човјек спозна и организира своје „forces progres“ као друштвене снаге и стога више не буде дијелио друштвену снагу у облику политичке снаге, тек тада ће човјекова еманципација бити довршена“ — пише Маркс.³

Појам тоталног човјека код Маркса имамо не само у раним радовима, већ и у „Капиталу“, у којем пише да се замијени „ограничена индивидуа капиталистичког друштва, пуки носилац једне друштвене функције“ „свестрано развијеном индивидуом за коју су различне друштвене функције начини делатности које она наизменично врши“.

Карл Маркс је не само својим дјелом него и животом показао да тоталну личност треба дијалектички схватити не само с аспекта способности, обима, већ и у погледу интензитета.⁴ Да је Маркс био и за интензивно продубљеног тоталног човјека, продубљеност у одговарајућој области стваралаштва, да је имао хијерархију активности и вриједности, између осталог, говоре и Марксова дјела, а можда и посебно једно писмо у којем објашњава пријатељу зашто му није раније одговорио на писмо јер „се све време налазио на ивици гроба“, искористивши „сваки моменат кад сам био способан за рад да бих завршио своје дело (Капитал), којему сам принео на жртву здравље, животну срећу и породицу“. Маркс даље наставља да се смеје „над такозваним практичним људима и њиховом премудрошћу“, као и да, ако хоће да буде животиња, може „окренути леђа мукама човечанства и бринути се сам о својој сопственој кожи“. И овдје, као и у сличним текстовима, Маркс директно или индиректно пише о квалитету и усмјерености комунистички схваћеног тоталног човјека и подруштвљавања политике, о човјеку као субјекту подруштвљене политике који не окреће леђа проблемима друштва, већ их стваралачки разрешава стварајући све људскије односе и све људски богатију личност.

Радни људи и грађани постају свестране личности кроз следеће активности уколико се заснивају на социјалистичким самоуправним основама:

³ Исто, стр. 81.

⁴ В. Павићевић који у „Основи етике“ анализира појам тоталног човјека у функционално психолошком и друштвено-моралном смислу пише: „Ако је, на пример неко обдарен за музику, он ће наћи најбоље остварење и испољење себе управо у развоју те своје „једностраности“, на тај начин ће створити и вредности од друштвеног значаја, па би и за њега и за друштво било штетно ако бисмо хтели да његову продубљену „једностраност“ заменимо површном „свестраношћу“. Београд 1974, стр. 396.

- овладавањем друштвеном репродукцијом,
- одлучивањем о условима и резултатима рада,
- планирањем друштвеног развоја,
- разрјешавањем супротности између директиве и иницијативе, развојем иницијативе о друштвено значајним питањима,
- остваривањем утицаја на бази истине, аргумената и социјалистичких принципа,
- усклађивањем формалне и неформалне структуре на принципима социјалистичког хуманизма,
- развијањем јавности рада, одлучивања, утицаја,
- развијањем социјалистичке одговорности у којој сви радни људи и грађани постају субјекти одговорности и чиниоци који могу позивати на одговорност у смислу полагања рачуна пред друштвом,
- савлађивањем стихије кроз самоуправно ангажовање, споразумијевање и договарање,
- регулисањем односа између себе на принципима социјалистичког хуманизма,
- развијањем социјалистичке самоуправне свијести и менталитета кроз стваралачко превладавање традиционалистичког, хијерархистичког, кликашког, снобовског, малограђанског анархолибералистичког и етатистичког менталитета,
- јединством рада, управљања, политике, културе, образовања итд.

Све су то активности социјалистичког самоуправљања и социјалистичког подруштвљавања политике која доприносе цјеловитости самоуправних политичких субјеката.

Овдје ће бити ријечи само о неким од наведених питања, указујући на могућности развоја свестране личности.

ПРОМЈЕНЕ У ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКОМ ПОЛОЖАЈУ

Социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике доноси одређене промјене у друштвено-политичком положају радних људи и грађана у правцу развоја свестране личности у њеном дјелатном и друштвено-моралном смислу (да прво изложимо више као модел, а да га касније суочимо са праксом). Тако, социјалистичко подруштвљавање политике води садржајном богаћењу људске личности (богат човјек у Марковом смислу). Радни људи и грађани постепено постају носиоци друштвено-политичких улога, постају политички субјекти самоуправљачи. Ова улога утиче на њихове друге улоге, као што су руководилац-извршилац, радник-интелектуалац, формалне и неформалне улоге итд. Подруштвљавањем политике (на социјалистичким основама)

нестају бирократско-технократски дириговане улоге, а развија се иницијатива.⁵ Оно води разрјешавању супротности између улога (које су доводиле до извјесног подвајања личности) отварајући могућности интегралне личности. У тим условима долази и до одређених промјена у садржају друштвених улога (повећавајући или смањујући њихову вриједност). Радни људи и грађани као носиоци друштвено-политичких улога отварају могућности самоизражавања своје личности (у више разних праваца дјелатности, односа и свијести), што доприноси њеној интегралности. Остварујући подруштвљену политичку улогу радни људи и грађани сазнају своје одговорности, развијају критичност према себи и другима, успостављају односе равноправности и социјалне једнакости.⁶

Социјалистичко подруштвљавање политике утиче на чиниоце друштвеног положаја као што су економски положај, друштвени утицај, друштвени углед итд.⁷

Подруштвљавање политике на социјалистичким основама води подруштвљавању дохотка, чиме битно утиче на друштвено-економски положај и однос радних људи и грађана. Политичко ангажовање свих на социјалистичким основама отвара могућности остваривања принципа расподјеле према раду и резултатима рада, као и негацији крајности уравниловке и неоправдано великих разлика у личним дохоцима.

Познате су супротности и противурјечности тржишта, дјеловања закона вриједности и у условима друштвене својине над средствима за производњу. У тим оквирима може да дође до двострукости људске личности оних који би хтјели да задовоље циљеве потрошачког друштва и менталитета, с једне, и норме социјалистичког морала, с друге стране.

Стварањем услова да политика постане активност свих радних људи и грађана (на основама социјалистичког самоуправљања), отварају се могућности социјалистичких и самоуправних промјена у основама друштвене моћи и утицаја. Тако се повећавају могућности формирања и употребе друштвене моћи и ути-

⁵ Према истраживању које је аутор водио у Србији од 1379 анкетираних 34% изјављује да је дало за годину дана одређени предлог синдикалној организацији. Остваривањем новог Устава може се очекивати пораст иницијативе (наведено истраживање је прије новог Устава).

⁶ На питање да ли самоуправљање у садашњим нашим условима развија социјалну једнакост 1443 анкетираних дали су сљедеће одговоре: врло много 13%, много 20%, осредње 27%, мало 21%, нимало 21%. Између осталог и ови резултати указују на потребу промјена које доноси нови Устав (резултати се односе на стање прије доношења новог Устава).

⁷ Знатан број радних људи и грађана узима политичку активност као један од критеријума вриједности људи. На примјер, 1481 анкетираних у СР Србији на питање да ли политичку активност треба узимати као критеријум вриједности људи и придавати јој значај одговорило је: врло много 34%, много 22%, средње 30%, мало 7%, нимало 5%.

цаја на основу истине, аргумената и социјалистичких принципа, развијају се равноправни услови сазнања истине, аргумената и сагледавања социјалистичких вриједности, развијају се односи у којима се прихватају предлози према наведеним основама. Тиме се смањују или негирају функције, пол, националност, године старости као основе моћи и утицаја (што води равноправности руководилица и оних који немају руководећу функцију, полова, нација, старих и младих итд.). Тиме се смањују или нестају неки услови који су водили подијељености људске личности.

Подруштвљавање политике (на социјалистичким самоуправним основама) мијења друштвено-политички положај радних људи и грађана и у погледу друштвеног угледа као једног од чинилаца друштвеног положаја. Оно води све већем заснивању друштвеног угледа на основу личних вриједности људи. И овдје треба поћи од тоталног човјека (свестране личности), дајући већи значај оним критеријумима који више изражавају цјелину људске личности и њену суштину. По тим основама рад и карактер добијају значајно мјесто као критеријуми вриједности људи. Ови критеријуми су са способностима, и значајни за добијање улога и функција⁸ у друштву.

Социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике утиче и на комуницирање веома значајно за развој самоуправних односа, свијести и цјеловитост људске личности, за развој потреба самоуправних субјеката, за развој аутентичне умјесто привидне људске заједнице. Без комуницирања нема друштва, па нема ни личности, што значи да оно постоји откако постоји друштво и личност. Социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике доноси одређене промјене у комуницирању, што произилази из остваривања циљева као што су разотуђење друштва и личности, развој цјеловитих веза и односа друштва и личности. Тако оно води нестајању хијерархистичког комуницирања какав имамо у бирократско-технократским односима. Развија се комуникативна активност личности и хуманистичка сарадња између људи. Радни људи и грађани као политички субјекти комуникације уочавају сличности и разлике у интересима, циљевима, схватањима, што може да води бољем узајамном разумијевању. Слободно и одговорно комуницирање самоуправно-политичких субјеката отвара могућности извјесне персонализације и води превазилажењу одређених ограничениости у комуницирању. Такво

⁸ Док 71% анкетираних сматра да треба „врло много“ узимати рад као критеријум вриједности људи и придавати му значај, докле само 10% такав значај даје друштвеној функцији.

комуницирање води развоју критике⁹ и критичности, доноси одређене етичко-естетске промјене у вриједностима и вриједновању. Смјер поменутих и сличних промјена у комуницирању, мање или више, води интегралној личности у остваривању цјеловите друштвености уколико су заснована на принципима социјалистичког хуманизма.

Социјалистичко подруштвљавање политике погодује развоју цјеловите личности у мјери у којој омогућује стваралачко разрјешавање супротности између хтјења, воље, интереса и потреба личности и друштвених норми, ствара услове за стваралачко хуманистичко разрјешавање супротности између личности и друштвених интереса.

Цјеловитости личности доприноси и то што остваривање политичке улоге радника самоуправљача захтијева одговарајућа знања о друштвеним процесима и односима, што су они упућени на стицање и практичну примјену поменутих знања.

Радни људи и грађани развијају се као интегралне личности стваралачки превазилазећи отпоре подруштвљавању политике.

Може се очекивати да ће поменуте и сличне промјене водити стварању услова за просперитет интегралних личности. Питање је да ли се цјеловитошћу људске личности и у којој мјери може остварити просперитет, да ли су неке, па чак и супротне, особине потребне ради просперитета. За сада нијесу ријетка мишљења по којима су неке особине које изражавају подијељену личност потребне ради просперитета. Анкетирани студенти на једном факултету (ове године) релативно чешће су одговарали да су сналажљивост (схваћена као сналажење без обзира на поштење) и лукавство особине потребније за економски просперитет него што су правичност, демократизам, храброст, истинољубивост итд.

СВЕСТРАНА ЛИЧНОСТ И НЕДЕМОКРАТСКА МОЋ

Један од честих узрока подијељености личности у нашим условима јесте постојање и употреба несоцијалистичке и несоуправне друштвене моћи и утицаја и страх од њих.

Већ је речено да социјалистичко самоуправљање и подруштвљавање политике отварају значајне могућности прогресивних промјена у основама на којима се формирају и употребљавају друштвена моћ и утицај. Полазећи од научног социјализма и социјалистичког хуманизма одлучујућа основа и критеријуми

⁹ Од 1387 анкетираних у СР Србији 30% је одговорило да је критиковало неку појаву или личност на састанку организације синдиката (за три године испред истраживања). Истраживање је спроведено прије доношења новог Устава, а његовим остваривањем може се очекивати развој критике и критичности.

социјалистичке хуманизације друштвене моћи и утицаја јесу њихово заснивање на истини, аргументима и социјалистичким вриједностима. Остваривање такве друштвене моћи и утицаја води тоталној (свестраној) личности радних људи и грађана. Они постају све више равноправни уколико се њихова моћ и утицај заснивају на истини, аргументима и социјалистичким вриједностима, уколико су упућени да трагају за њима, уколико имају исте могућности да их сагледају и да до њих дођу, уколико процес одлучивања о друштвено значајним питањима постаје демократска јавна расправа у којој побеђују истина, бољи аргументи, социјалистички принципи итд. У овим оквирима значајно мјесто има и социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике. Уколико политика постаје активност свих радних људи и грађана, утолико су равноправније могућности за долажење до истине, вриједних аргумената и социјалистичких вриједности, утолико ће се више стварати услови да они постану одлучујућа основа за друштвену моћ и утицај. Остваривањем поменуте моћи и утицаја као равноправне јавне демократске борбе на основу аргумената, истине и социјалистичких вриједности, ради њиховог даљег остваривања и развоја, личност има мање потребе да се подваја, а стварају се услови да буде интегрална.

Треба имати у виду да је ријеч о моделу (који почива на принципима научног социјализма и социјалистичког хуманизма) и да у пракси има велики број одступања. Тако се у извјесним случајевима моћ и утицај заснивају на отуђеним положајима и функцијама, негативној улози одређених неформалних група, злоупотреби знања, неразвијеној јавности рада, средствима отуђене моћи итд., у којима нијесу били одлучујући истина, аргументи и социјалистичке вриједности. Дакле, ријеч је о разним видовима несоцијалистичке и несамоуправне моћи и утицаја.

Има основа да се претпостави да су несамоуправна моћ или страх од ње могли бити узроци трострукости лица извјесних група или појединаца. Тако у погону једне индустријске радне организације показала је три лица група радника у процесу премјештања и враћања једног њиховог друга. Њихов колега је (то је било знатно прије доношења новог Устава и ЗУР-а) премјештен званично по потреби службе, али се сумњало да су ту одлучујући били заоштрени односи са руководиоцем. Пошто се очекивала акција субјективних снага, руководилац је тражио од радника са којима је радио премјештени радник одговор да ли они желе да се врати, на што је извјестан број радника одговорио (у складу са жељом руководиоца) да не желе. Наравно, ово се не би уносило у садржај овога рада да је то њихово право лице, односно да нијесу показали више лица. Друго лице су показали када се јавно расправљало и када су ћугали на питање да ли има ко да не жели да се премјештени рад-

ник врати. Треће лице показују када разговарају са блиским друговима и другарицама или са субјектима из цијењених органа ван њихове радне организације изражавајући уважавање премјештеног колеге. Можда је било и више лица у зависности од ситуације, структуре, могућности изражавања властитог мишљења итд.

О несоцијалистичкој и несамоуправној моћи и утицају говоре и одређени анкетирани радни људи и грађани који су жељели и намјеравали да говоре на састанцима самоуправљача,¹⁰ али нијесу често због страха од последица. Понеки од њих гласали су за извјесне извјештаје и предлоге одлука, мислили су да их треба критиковати, односно да их не треба прихватити.

Има показатеља који говоре да је несоцијалистичка и несамоуправна моћ често узрок подвајања личности оних самоуправљача који се опредјељују за предлог носилаца одређених руководећих функција и онда када сматрају, на основу чињеница, да дато питање треба друкчије ријешити, што значи да треба и друкчије гласати. На питање да ли су гласали за неки предлог руководиоца и друштвено-политичког функционера иако су сматрали, на основу чињеница, да то питање треба друкчије ријешити, 1453 анкетирана дала су сљедеће одговоре: да 32%, не 58%, а остатак до 100% одговорио је да не зна.

Да је један од честих узрока подијељености личности постојање недемократске моћи говоре и одговори анкетираних на питање ко има бољи и сигурнији положај у друштву. За одговор — они који се у свом дјеловању опредјељују према мишљењу функционера — опредјелило се 48%; а за одговор — они који се у свом дјеловању опредјељују по властитом убјеђењу на основу сазнате истине — одговорило је 25%. Остваривање новог Устава надамо се да доноси позитивне промјене у наведеним и сличним опредјељењима.

Несоцијалистичка и несамоуправна моћ доводи до ломљења личности, да се она одриче и властитих убјеђења, спријечавајући њен слободан и одговоран развој, што неповољно утиче и на квалитет самоуправних одлука. Недемократска моћ може да остави неповољније последице уколико успије да се заогрне плаштом самоуправне демократије, кријући се иза самоуправних органа и одлука.

Ипак, ни у овим условима нема основа да се личност не позива на одговорност због свога подвајања (иако, вјероватно, многи у демократским односима не би били подвојени), јер и од ње зависи да ли ће своја убјеђења жртвовати угађању носио-

¹⁰ На питања да ли су намјеравали да на неком састанку на којем су се рјешавала одређена самоуправна питања (збор радних људи, збор грађана, састанак органа самоуправљања итд.) говоре, а нијесу 1510 анкетираних радних људи одговорило је: 50% да, 40% не, а остали не знају.

цима недемократске моћи. Познато је да може да постоји страх од последица због изражавања властитог убјеђења различитог од носилаца одређене моћи и онда када за страх нема довољно основе, када су демократски односи и снаге толико развијени да би онемогућили злоупотребу друштвене моћи, утицаја и функције. Уосталом, вјероватно да не би било бирократа да нема полтрона и обрнуто. Дакле, и овдје је потребно цјеловито сагледавање објективних и субјективних услова да би се адекватно сагледала и одговорност, да би се мијењали услови у правцу процвата интегритета људске личности.

ДЕЛЕГАТСКИ СИСТЕМ И ИНТЕГРАЛНА ЛИЧНОСТ

Делегатски систем, уколико се заснива на социјалистичким самоуправним основама, значајан је вид подруштвљавања политике. Као критеријуми колико делегатски систем представља социјалистичко подруштвљавање политике могу се узети:

- да ли омогућује изражавање социјалистичких интереса радних људи и грађана,
- да ли се демократски процјењују и усклађују интереси,
- да ли је ослобођена социјалистичка иницијатива радних људи и грађана,
- да ли се демократски процјењују и усмјеравају иницијативе,
- да ли се остварује социјалистички самоуправни утицај на бази истине, аргумената и социјалистичких вриједности радних људи и грађана,
- да ли систем ликвидира односе директивизма,
- да ли делегатска база даје адекватне (циљевима и принципима социјалистичког самоуправљања) смјернице делегацијама,
- да ли су делегације формирале одређене ставове делегатима,
- да ли постоји дијалектички узајамна повезаност између чинилаца делегатског система,
- да ли су све субјективне снаге адекватно укључене у делегатски систем или има сужавања делегатске основе,
- да ли се адекватно усаглашавају и договарају субјекти делегатског система, итд.

Наведени критеријуми истовремено могу бити критеријуми остваривања интегралне људске личности кроз подруштвљавање политике.

У наведеним оквирима има више питања од значаја за подруштвљавање политике и формирање цјеловите личности. Познато је да је у ранијем представничком систему носилац политичке функције, на примјер посланик и одборник, могао да се разликује, чак и битно, по ономе што каже бирачима и што каже и за шта се опредјељује у скупштини (то значи да се омогућавало подвајање личности). Питање је не само теорије већ и праксе да ли садашњи положај делегата омогућује интегритет његове личности. Устав је својом формулацијом вјероватно, између осталог, имао у виду интегритет личности када је формулисао (члан 141) сљедеће: „У заузимању ставова о питањима о којима се одлучује у скупштини, делегати поступају у складу са смјерницама својих самоуправних организација и заједница и основним ставовима делегација, као и са заједничким и општедруштвеним интересима и потребама, а самостални су у опредјељивању и гласању“. Изгледа да и даље остају могућности подвајања личности, поготово када се имају у виду значајне разлике у пракси остваривања делегатског система, као и велике разлике у смјерницама и ставовима које делегат добија (понекад их не добија ни као одређено еластично усмјеравање и путоказ) у схватању и степену одговорности, политичкој култури итд.

НЕФОРМАЛНЕ ГРУПЕ — ИНТЕГРАЛНА И ПОДИЈЕЉЕНА ЛИЧНОСТ

Социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике води стваралачком усклађивању формалне и неформалне структуре, а тиме и цјеловитости људске личности.

Познато је да неформалне групе могу да имају позитивну и негативну улогу, као и да одређена неформална група може да одигра дијелом позитивну, а дијелом негативну улогу. Један од критеријума према којем се може утврдити да ли неформална група има позитивну или негативну улогу и у којој мјери, јесте и то да ли омогућује социјалистички интегралну личност или не омогућује, у којој мјери је омогућује и слично.

С обзиром да неформалне групе обично показују већи степен (у односу на формалне) социјалне блискости, интимности, спонтаности, солидарности, узајамног подржавања, може се очекивати да оне омогућују развој интегралне личности (негацију *homo duplex, triplex, multiplex*). Многе неформалне групе стварају услове у којима нестаје потреба да личност једно говори, друго мисли, треће ради итд., дакле, стварају услове у којима ће личност бити интегрална. То су оне интимне групе које остварују висок степен искрености и повјерења, онемогућујући злоупотребу ових односа, узимајући их као конститутивне чинице социјалистички схваћене друштвености. Неке од њих чине људи који се толико узајамно познају да из понашања, погледа,

покрета читају многе садржаје, питања или одговоре на питања, расположења и слично. Тежиште многих активности и понашања таквих група је више у друштвеном односу којим развијају своју друштвеност него у уско схваћеној користи. Неке развијају своје односе на таквим принципијелним основама који немају битнијег утицаја на развој формалне структуре и организације. Извјесне неформалне групе настале су ради борбе против одређених бирократско-технократских снага и односа, па и у борби против монопола друштвене моћи и утицаја. Све то говори да такве групе пружају одређене могућности интегритета човјекове личности. Оне могу бити и социјална основа и сигурност да личност нађе храбрости да смјело критикује и идентификује бирократско-технократске снаге и личности, па и на тај начин да буде интегрална личност. Нарочито је то случај онда ако је формална структура и организација у датој средини неэффекасна или показује слабости које омогућују бирократију и технократију.

У одређеним случајевима неформалног груписања имамо већи или мањи привид цјеловитости личности. То се, на примјер, дешава у оним неформалним групама у којима дио (обично најмоћнији и најутицајнији, а може и најснажљивији) подржава члана групе (обично с периферије у социјалном смислу) да би могао послужити као средство у остваривању одређених интереса итд.

Свестрана личност на принципима социјалистичког хуманизма и социјалистички подруштвљене политике представља човјечну цјелину принципијелности и критичности, а кликашке неформалне групе дјелују непринципијелно, некритички се односећи према себи и својим члановима.

Једна од области у којој често дјелују неформалне групе јесте кадровска политика и при садашњим условима и нивоу подруштвљавања политике. Истраживања показују да многи радни људи и грађани изражавају мишљење о постојању неформалних група око одређених руководилаца¹¹ и о њиховом утицају приликом избора и реизбора, пријема радника итд. Има неформалних група (њихова моћна језгра и слично) које приказују своју активност приликом избора руководилаца или пријема радника преко конкурса као принципијелност, објективност, а у ствари се ради о себичном интересу јачања монопола моћи и утицаја. Тако радни човјек на конкурс не мора ни бити свјестан скривених циљева и поцијепаности групе која се наводно за

¹¹ На питање да ли има групаца самоуправљача које подешавају конкурсе да би била изабрана личност која им одговара (плашећи се да се не јави неко ко има боље услове), 61% у радним организацијама одговорила је да има.

њего бори. Неформална група може да врши притисак да се на одговарајући начин ријеша одређено кадровско питање под плаштом принципијелности, иако је свјесна непринципијелности, показујући и на тај начин подијељеност личности. У том циљу неформална група и њени чланови могу да користе родбину и родбинске везе, људе са којима су заједнички проводили младост и школовање, позивајући се на рођаштво и пријатељство, а испод тога могу да се скривају па и да провирују одређени себични интереси.

Односи између неформалних група могу да подстакну мултиплексно понашање одређених радних људи и грађана. Неформалне групе, на примјер у некој организацији, могу да буду знатно супротстављене једна другој, а нека личност може да се определи да дође до одређене каријере лавирањем или додворавањем супротстављеним неформалним и формалним структурама. Дешава се да се и тим путем дође до функције, јер супротстављене неформалне групе прије се одлучују за личност која не припада ниједној од њих, па чак и када знају за њено мултиплексно понашање. Изгледа да појединац може и да привремено и пролазно постане члан одређене неформалне групе док не оствари неки свој интерес. Не искључује се да понеки самоуправљачи пређу у супротну неформалну групу ако у њој виде већи просперитет или ако група у којој се налазе долази у извјесне тешкоће и опасности или изгуби моћ и утицај, тј. ако изгуби способност остваривања одређених интереса, а прелазак приказују чистијим и привлачнијим разлозима.

Социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике смањује могућности и просторе поменутих и сличних неформалних група са негативном улогом. Оно то чини у оној мјери у којој отвара могућности социјалистички демократског изражавања и усклађивања интереса радних људи и грађана, уколико приближује погледе на друштво и свијет радних људи и грађана на основама социјалистичког хуманизма, уколико смањује социјалну празнину понегдје насталу настанком етатистичких и неразвијеношћу самоуправних односа на социјалистичким основама (која је омогућавала „лов у мутном“ појединаца и група) и доприноси успостављању самоуправне моћи и контроле на социјалистичким основама отклањајући слабости формалне организације. Дакле, социјалистичко подруштвљавање политике води нестајању одређених узрока настајања и дјеловања оних неформалних група које имају негативну улогу, усклађује формалну и неформалну структуру на социјалистичким основама, а тиме шири могућности социјалистички цјеловите људске личности.

ЕКЛЕКТИКА КАО ВИД ПОДВАЈАЊА ЛИЧНОСТИ

С развојем социјалистичког самоуправљања формира се и социјалистички поглед на живот и свијет, што значи социјалистички погледи на друштво, положај и улогу човјека у њему, на социјалистичке вриједности и слично. То није без одређених супротности, па и противурјечности између старог и новог које могу бити мање или више изражене у тзв. прелазном периоду.

Није риједак случај да умјесто дијалектичке стваралачке синтезе понекад долази до недијалектичког механичког спајања различитих и супротних елемената, различитих погледа на живот и свијет. В. И. Лењин је показао да се добија еклектичка, на примјер, дефиниција „ако се при томе узимају двије или више разних дефиниција и спајају уједно на савршено случајан начин“. Примјер еклектичког погледа на живот и свијет имамо у механицистичком, случајном спајању садржаја марксистичког и религијског погледа на живот и свијет. Досадашња истраживања показују да се извјесни чланови СКЈ који се, као чланови ове организације изјашњавају као марксистички, у дијелу своје праксе показују као религиозни или су филозофски и емотивно религиозни. Било је већ дискусије о положају религиозних наставника који предају садржаје супротне својим религиозним убјеђењима показујући подвајање своје људске личности.

Слично је са еклектичким спајањем, на примјер, марксизма и функционализма. Ова два погледа на друштво показују супротности и у погледу подруштвљавања политике. Функционализам својим учењем о стабилности друштвеног система, интегрисаности његових дјелова, сагласности са основним вриједностима система, учењем о функцији, прилагођавању систему не води социјалистичком подруштвљавању политике. Марксизам напротив, својим учењем о супротностима, класној борби, револуционарној несагласности са одређеним вриједностима, дијалектици интеграције и неинтеграције, учењем о човјеку као стваралачком бићу, стваралачки превазилази функционализам и води социјалистичком подруштвљавању политике. Један од циљева социјалистичког подруштвљавања политике јесте стваралачко разрјешавање друштвених супротности кроз друштвено-политичко ангажовање свих. Да би се социјалистички разријешиле супротности, потребно је сазнати их, видјети услове њиховог постојања, снаге које их могу разријешити, адекватне методе средстава друштвено-политичке борбе и дјеловања, посљедице итд. с аспекта стваралачких промјена и дијалектичке динамичке синтезе, што функционализам својом теоријом и методом не може да пружи.

Недијалектички, нестваралачки, случајни спој марксизма и функционализма може да остави више негативних посљедица на понашање радних људи и грађана и на њихово политичко анга-

жовање. Тако личност може политички да дјелује водећи се принципима класне борбе и социјалистичког хуманизма, с једне, али и функционалистичким прилагођавањем, с друге стране. Управо такви утицаји могу довести до специфичног подвајања личности и у процесу политичког одлучивања. Ови или слични чиниоци могу да оставе трага и на човјеков однос према друштвено-политичким организацијама, органима самоуправљања и слично.

Подвајање човјекове личности долази и због еклектичког спајања самоуправљања и бирократије, односно појединих њихових карактеристика. О томе говоре појаве оних који се јавно декларишу за самоуправљање, а у пракси су носиоци бирократског понашања и мишљења. Између осталог о томе говоре и одређени руководиоци који су на ријечима прихватили самоуправљање, па и самоуправну одговорност, али упорно одбијају да покажу рачуне пред онима који имају нижу функцију. Тако је долазило до заостравања супротности, па и до конфликта између самоуправних снага и одређених носилаца самоуправних улога.

Није риједак случај да извјесни самоуправљачи изразе у низу питања дијалектичност свога погледа на живот и свијет, а у неким недијалектичност, па чак и својеврсни догматизам. О томе, између осталог, говоре одређени интервјуи, одговори у анкетама, друштвено-политичка активност и понашање. Дешава се да извјесни самоуправљачи изразе дијалектичко-хуманистички поглед на низ питања, али и поред тога тврде да у њиховој радној организацији и општини има људи који не могу погријешити у рјешавању самоуправних питања. Тврдњом да има непогрешивих људи и апсолутног сазнања напуштају дијалектички хуманизам кога изражавају у неким другим питањима. Вјероватно да би неки од таквих самоуправљача знали да уопштено критикују догматизам у који и сами падају када се ради о извјесним конкретним питањима, што, између осталог, говори о незадовољавајућем нивоу и несазрелости, неповезаности образовања и васпитања. Трагање за узроцима поменутих и сличних еклектичности доводи до супротности и противурјечности теорије и праксе, школе и удруженог рада итд.

СКЛАД И НЕСКЛАД ИЗМЕЂУ ЗНАЊА И ПОНАШАЊА — ИНТЕГРАЛНА И ПОДИЈЕЉЕНА ЛИЧНОСТ

Социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике води цјеловитој личности и тиме што развија потребу за знањем о друштвеном процесима и односима. Карл Маркс је увиђао велики ослободилачки значај образовања. То се, између осталог, види и из његове констатације да је бројност радничке класе постигнута, али да бројност постаје одлучујућа када је спојена

са знањем и одлучношћу. Маркс је мислио на образовање у ширем смислу, као дијалектичко јединство теорије и праксе, на образовање које је дијалектички повезано са васпитањем.

Познато је да знање о друштвеним процесима и односима може да буде значајан чинилац његовог кретања у правцу ослобођења и хуманизације, али може да буде употребљено и у реакционарне сврхе. У складу са тим познавање друштва код многих радних људи и грађана постаје чинилац социјалистичких убјеђења, ставова, погледа, понашања у правцу социјалистичког подруштвљавања политике, али има и оних код којих убјеђења, поглед на друштво, ставови и понашања нијесу у складу са знањима. То говори да образовање и васпитање могу бити у дијалектичком складу, али и у нескладу. Истовремено то значи да познавање друштва може да буде чинилац интегралне личности онда када се он дијалектички, стваралачки претаче у поглед на друштво, у убјеђења, ставове, у активност социјалистичког подруштвљавања политике, али поменути однос може бити недијалектички, нестваралачки, да подваја личност, када не долази до стваралачког претакања знања у погледу на друштво, у убјеђења, ставове, у социјалистичку самоуправну политичку активност, већ долази и до својеврсног супротстављања. О складу и нескладу образовања и васпитања, знања о друштву и погледу на друштво, убјеђења, ставова, понашања и активности говоре и одређена истраживања, па ево неких резултата.

Видови склада. Истраживања показују да се са растом познавања друштва повећава и број предлога, односно иницијатива (предлог је узет као показатељ иницијативе). На примјер, у органу самоуправљања индустријске организације удруженог рада „Z“ број предлога (социјалистичке усмјерености) је растао са порастом образовања. Тако је за посматрани период на једног члана овога органа из категорије чланова који су имали завршену школу за квалификоване и висококвалификоване раднике долазило 1,2 предлога, а из категорије чланова који су завршили средњу школу (у којој је било више садржаја хуманистичког образовања) преко четири пута више. У дискусији о интеграцији разлика је још већа, тако да су чланови поменутог органа који су завршили факултет дали процентуално преко десет пута више предлога него чланови из категорије оних који су завршили школу за квалификоване и висококвалификоване раднике.

Склад између образовања, с једне, и васпитања и друштвено-политичке активности, с друге стране, показује се и када се упореде предлагачи и они који нијесу давали предлоге у погледу познавања конкретних друштвених процена и односа. Тако, на примјер, 47% предлагача чланова организације СК одговорило

је (у истраживању) тачно шта је бирократија, а из категорије оних који нијесу давали предлог није тачно одговорио ни један.

Уосталом, познато је да се улажу значајни напори да чланови СК, радни људи и грађани као самоуправљачи стекну знања о друштву да би били социјалистички усмјерени иницијатори, носиоци самоуправног утицаја, чиниоци демократског разрјешавања супротности, одговорни политички субјекти, креатори социјалистичких односа и свијести. Има се утисак као да се понегдје схвата да је довољно сазнати, па ће ставови, понашања, активности бити у складу са знањем. Међутим, познато је да у том погледу може доћи и да долази у одређеној мјери до несклада.

Практично и теоријски актуелно је не само колико радни људи и грађани, на примјер, познају друштво и социјалистички хуманизам, него и да ли су њихова убјеђења, понашања и друштвено-политичка активност у складу са тим. Иако социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике отвара значајне могућности и потребе хуманистичког образовања свих радних људи и грађана, па и њиховог адекватног васпитања (дијалектичког повезивања образовања и васпитања), понашања и активности, ипак је практично и теоријски значајно сазнати видове и узроке не само поменутог склада већ и несклада. То доприноси сазнању одговора на питање да ли је и у којој мјери социјалистички хуманизам постао поглед на живот и свијет, убјеђење, дјело радних људи и грађана, да ли они осмишљавају своју политичку активност вриједностима социјалистичког хуманизма.

Већ и досадашња истраживања указују на одређени склад (о којем је кратко било ријечи), а да видимо и неке облике несклада.

Видови несклада. Бројни су видови мањег или већег несклада између знања о друштву, с једне и, на примјер, васпитања, понашања, убјеђења, активности, с друге стране. О неким видовима је и до сада на одређен начин нешто речено.

а) Већ је било ријечи о томе да одређени радни људи и грађани знају истину, чињенице, аргументе, али се у свом јавном опредјељивању и гласању понашају друкчије, показујући подвајање своје личности. Понекад је и ћутање вид поменутог подвајања, нарочито када политички субјекти тврде да не знају истину и чињеницу па због тога ћуте, а стварно их знају.

б) Један од видова поменутог несклада јесте беспринципијелно узајамно подржавање.¹² Ово долази до изражаја и у клика-

¹² На питање да ли има беспринципијелног узајамног подржавања, анкетирани наставници, чланови СК на једном факултету су одговорили: 3% нема, 12% има мало, 33% има осредње, 37% има много, 9% има врло много. Дакле, врло ријетки су они који сматрају да нема поменутих појава.

шком дјеловању и подржавању које успорава социјалистичко подруштвљавање политике. У познатом Писму Предсједника СКЈ и Извршног бироа Предсједништва ЦК СКЈ говори се о „борби клика за позиције власти“.

Често је ријеч о људима који знају да, полазећи од истине и морала, не би клику или одређене појединце требало подржавати, а ипак их подржавају, видљиво или скривено, непосредно или посредно, јавно или анонимно, договором или без њега, са мањим или већим интересом итд. Они могу још да тврде да их не подржавају а све чине да обезбиједи остваривање кликашких интереса. Јавно могу и да клику критикују да би је ефикасније подржали.

Слично је и у критици када дође свјесно до напуштања принципа објективности под утицајем одређених интереса и осјећања. Подвајање личности је утолико веће уколико постоји већа разлика између интимног и јавно израженог увјерења и оцјене, као и уколико се, на примјер, вулгарно материјални интерес више сакрива апстрактно хуманистичким фразама.

в) О поменутом нескладу говори и појава да извјесни самоуправљачи познају питања о којима одлучују, знају како га социјалистички треба ријешити, али се опредјељују супротно поменутом знању, а у складу са већином, вјероватно из чисто комформистичких разлога. Тако на примјер, од 1477 анкетираних радних људи и грађана 41% одговара да су гласали за неки предлог за који се определили већина, а били су убијеђени, на основу чињеница, да то питање треба друкчије ријешити, показујући својеврсно подвајање личности.¹³ Познато је да комунистички васпитан самоуправљач неће ни у поменутиим случајевима поћи путем подвајања своје личности, већ ће ускладити своје самоуправно опредјељење у доношењу одлука са познавањем истине, без обзира на већину која и није критеријум истинитости полазећи од марксистичке филозофије и науке.

г) Слично је и када је ријеч о одговорности. Познато је да су чешће тешкоће у утврђивању одговорности, између осталог, и због незнања и неодређености. У вези с тим има појава да неки самоуправљачи познају субјекте одговорности о одређеном питању, али не показују да их познају, па чак их на одређен начин бране, иако знају да нису у праву. Појава скривања¹⁴ одго-

¹³ Многи констатују постојање ове појаве што показују и сљедећи одговори анкетираних универзитетских наставника на питање да ли има у нашем друштву гласања као и већина, иако истина није на страни већине: нема 3%, има мало 19%, осредње 17%, много 44%, врло много 8%. Дакле, близу половина анкетираних универзитетских наставника сматра да има „много“ појава да људи гласају као и већина, иако истина није на њиховој страни.

¹⁴ На питање да ли у нашем друштву има појава пребацивања и сакривања одговорности 90% анкетираних одговорило је потврдно.

ворности такође је мање или више вид подвајања личности. Слично је и са пребацавањем одговорности са онога ко је одговоран на субјекте који нијесу одговорни.

д) Подвајање личности долази до изражаја у односу извјесних радних људи и грађана према одређеним законским нормама, резолуцијама, нормативним актима радних организација и друштвено-политичких заједница. Није риједак случај да се одређене норме једногласно прихвате, изгласају, договоре, а чим се нормама супротставе лични (често себични) интереси, траже се могућности да се заобиђу, избјегну, да се „нађу рупе у закону“, тражи се да на одређене функције дођу сналажљиви који могу сувише еластично примијенити закон „у интересу радне организације“ итд.

ђ) Подвајање личности долази до изражаја и у области вредновања и критеријумима вриједности људи. Тако се неки радни људи и грађани опредјељују на ријечима за социјалистичке критеријуме вриједности људи, а у пракси вредновања у свакодневном животу примјењују и несоцијалистичке критеријуме показујући подијељеност своје људске личности, показујући разлику између ријечи и дјела.¹⁵

Неки узроци несклада. Као што је већ речено један од узрока поменутог несклада између знања и понашања, образовања и васпитања, јесу разлике у супротности интереса у друштву. Социјалистичко самоуправљање отвара могућности изражавања и усклађивања интереса, за што је такође потребно знање о друштву. Тешко да може да постоји неки систем социјалних односа који би могао да усклади све интересе, поготово не ако се има у виду демократско и стваралачко изражавање и усклађивање. То не треба очекивати ни од самоуправљања, ма колико да се заснива на социјалистичким основама. Уосталом, борба супротности, па и супротност интереса, јесте извор даљег друштвеног кретања и путем подруштвљавања политике на социјалистичким основама.

Супротности интереса могу и самоуправљаче довести да дјелују насупрот знању и истини показујући несклад образовања и васпитања. Поменуто супротности могу да доведу и до застоја у стваралачком рјешавању одређеног питања ако субјективне снаге нијесу пронашле адекватна рјешења. Свијест о томе показују многи грађани.¹⁶

¹⁵ Анкетирани универзитетски наставници на питање да ли у нашем друштву (полазећи од онога што је познато) има разлика између ријечи и дјела одговорили су: нема 3%, има мало 8%, има осредње 33%, има врло много 22%. Дакле, преко половине одговора „много“ и „врло много“.

¹⁶ Ево, на примјер, шта кажу анкетирани Београђани да ли се слажу или не слажу са сљедећом тврдњом: „Супротност интереса грађана је ос-

Свакако да и већ поменути кликашка повезаност често представља беспринципијелно подржавање и некритичност и води нескладу између образовања и васпитања. То је могуће и када је ријеч о еколошком образовању и васпитању. Има показатеља свијести о кликашком дјеловању и у питањима човјекове средине. Тако 56% анкетираних слаже се са тврдњом да у овој области има много беспринципијелног узајамног подржавања одређене групе грађана и онда када знају да нијесу у праву. Само 8% се не слаже са поменутом тврдњом, док 41% одговара да не зна.

Нема сумње да поменути примјери склада и несклада између образовања и васпитања зависе не само од личности, већ и од карактера друштвених односа. Бирокуратско-технокуратске снаге својом хијерархијском моћи и утицајем, формализмом, директивизмом, конзервативизмом, потцјењивањем личности могу да проузрокују и двострукости личности самоуправљача, па и одвојеност између образовања и васпитања, несклада између знања и понашања.

Када се анализира однос између образовања и васпитања, с посебним освртом на њихов несклад, треба имати у виду квалитет образовања од којег зависи поменути однос. Тако се поставља питање да ли субјект има адекватно знање о друштву које представља продор у суштину процеса и односа, узрока и посљедица, нужности и слично или површно знање које није адекватно схватање суштине, па може да релативно лако води у апстрактно знање одвојено од живота и друштвене праксе. Исто тако нескладу између образовања и васпитања погодује и знање које није дијалектичко јединство праксе и теорије. Позитивистичке оријентације у образовању такође погодују поменутом нескладу, јер оне не осмишљавају поготово не дубље и потпуније друштвена кретања и друштвени живот.

Из свега произилази да је велика одговорност школе за несклад образовања и васпитања. Уколико ученик и студент добију сазнање суштине друштвених процеса и односа, дијалектичко јединство теорије и праксе, знање које осмишљава друштвени живот и кретања, као и њихова искуства, може се очекивати релативно мање несклада између васпитања и образовања.

новни узрок што многа питања човјекове животне средине нијесу ријешена како треба": слаже се 60%; не слаже се 18%; не зна 22%.

Дакле, само 18% не слаже се са наведеном тврдњом, а три пута више анкетираних изражава сагласност.

Познато је да несклад између образовања и васпитања може да буде дијелом посљедица неусклађености разних чинилаца образовно-васпитне дјелатности. Између осталог, то може да буде дијелом посљедица неусклађености између школе и осталих образовно-васпитних чинилаца или неког од њих. У оквиру тога могуће је да постоји одређени несклад између школе, с једне стране, и радне организације или њене организационе јединице и просперитета које оне обезбјеђују, критеријума напредовања у њој и слично, с друге стране. Може школа да васпитава и образује у правцу формирања интегралне личности, али, ако у некој организацији удруженог рада просперирају двоструке или троструке личности, одређени субјекти доћи ће у опасност специфичне ломљаве личности, па и вишеструког несклада образовања и васпитања. Наравно, ово у принципу не значи да и унутар школе не може да буде појава двострукости или трострукости људске личности како просвјетних радника тако и ученика и студената. Из овога произилази потреба координације и стваралачког јединства образовно-васпитног дјеловања свих чинилаца, на социјалистичким основама и са усмјереношћу ка развоју социјалистичког хуманизма. То подразумијева развијање узајамне одговорности свих образовно-васпитних чинилаца и свијести о овој одговорности. Између осталог, и о одговорности у смислу полагања рачуна пред друштвом и пред собом у дијалектички повезаном виду.

Има више ситуација које могу да наведу личности, нарочито неразвијену, да тражи рјешења тзв. линијом мањег отпора, што може да води мањем или већем нескладу између образовања и васпитања, па и између дужности и понашања. У складу са овим је и тражење „рупа у закону“ и онда када се зна да такво понашање није у складу са смислом и духом закона и односа које треба да развијамо.

Поменути несклад између образовања и васпитања зависи и од степена и природе развијености антидогматске критике свијести радних људи и грађана. Развијена критичка свијест доприноси усклађености знања и понашања, али и дијалектичко усклађивање образовања и васпитања постјешује развој критичке свијести. Тиме се, између осталог, смањују могућности прикривања несклада између образовања и васпитања.

Све ово говори да је у условима нашег друштва актуелно питање не само колико се познају друштвени процеси и односи и колико се познаје марксизам, већ и да ли познавање марксизма и истина о друштву чини основу погледа на свијет и друштво, да ли радни људи и грађани остварују и развијају вриједности социјалистичког хуманизма у свом раду и друштвеном ангажовању.

ПЕРСПЕКТИВЕ

Један од критеријума који показује да ли је и у којој мјери одређено друштво социјалистичко и хуманистичко јесте да ли оно омогућује (и у којој мјери) развој радних људи и грађана као свестраних личности, не само по обиму већ и по дубини, односно интензитету, не само у радно-психолошком већ и у друштвено-моралном смислу ријечи. То је и један од критеријума према којему се процјењује и социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике. Друштвеном својином и самоуправљањем, подруштвљавањем политике долази до промјена у друштвено-политичком положају радних људи и грађана. Тако долази до одговарајућих промјена у економском положају (дијалектичка повезаност економике и политике), друштвеном утицају, друштвеном угледу, комуникацијама итд. које отварају могућности цјеловитости људске личности. На садашњем степену нашег друштвеног развоја и подруштвљавања политике, у условима садашњих разлика, супротности и противрјечности друштва бројни су видови дијељења људске личности. Несоцијалистичко и несамоуправно формирање друштвене моћи и утицаја, противрјечности дјеловања тржишта, кликашко дјеловање и свијест, однос бирократа-полтрон, утицај малограђанштине, борба између старог и новог, али и прилагођавање између њих — то су само неки од узрока појаве *homo duplex*, *homo triplex*, *homo multiplex*. Дијељење (понекад представља својеврсну ломљаву) личности оставља негативне посљедице на самоуправне одлуке, успорава развој односа и свијести друштва подруштвљене политике.

Социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике ствара услове за цјеловиту, неподијељену личност (негирајући услове за дијељење личности) ако развија социјалистичку иницијативу (омогућујући њено вредновање и усклађивање), социјалистички утицај (на основу истине, аргумената и социјалистичких принципа), демократско (на принципима социјалистичког хуманизма) разрјешавање друштвених супротности, односе искрености и повјерења између људи, уколико доприноси да човек и у свијету стварности и у свијету вриједности добије мјесто које одговара његовом раду, моралу и другим личним вриједностима које чине суштину његове личности, па и његовог друштвено-политичког бића.

Перспективе интегритета људске личности зависе од много чинилаца, а да наведемо само неке о којима је имплицитно или експлицитно било ријечи.

1. Интегритет људске личности зависи од квалитета и степена интеграције рада и управљања. Ово јединство претпоставља подруштвљавање функције руковођења. Чиниоци који успоравају интеграцију рада и управљања успоравају и развој цјеловите

личности. На примјер, технобирокуратски односи и моћ постају препрека поменуте интеграције и развоја цјеловите личности, а њихова стваралачка негација отвара просторе људскости и у правцу развоја интегритета људске личности.

2. Будућност свестране личности зависи од стваралачког јединства рада и политике, као што је подјела личности била у одређеној мјери условљена отуђеношћу поменутих активности. Социјалистичко самоуправно подруштвљавање политике отвара могућности друштвеног утицаја и контроле радних људи и грађана на разним нивоима друштва. У том погледу је од значаја и самоуправни делегатски систем уколико се заснива на принципима и вриједностима социјалистичког хуманизма којему припада и интегритет људске личности.

3. Из већ реченог произилази да ће будућност личности, посебно њена свестраност, зависити и од тога да ли ће и у којој мјери долазити до дијалектичког јединства и рада и културе, а прије свега материјалне и духовне производње. Ово јединство долази до изражаја кроз развој рада као стваралаштва, кроз интелектуализацију и персонализацију људског рада и живота (тј. кроз стваралачку негацију рутинизације, деперсонализације и деспиритуализације).

4. Да би дошло до јединства рада, управљања, политике, културе потребно је образовање, посебно познавање одређених друштвених процеса и односа. У складу са тим перспективе свестране личности зависе од дијалектичког јединства рада и образовања.

5. Свестрана личност зависи и од тога којим је људима омогућен просперитет у друштву, да ли у друштву просперирају они који улажу напоре да сачувају интегритет своје личности. Тако ће и перспективе цјеловите личности зависити од њеног просперитета. При томе се не мисли само на економски комодитет и просперитет, већ и на шире мјесто у друштву, укључујући и одговарајуће мјесто у свијету вриједности.

6. Све то говори да перспективе цјеловите личности зависе и од објективних услова и од личности, од њеног избора између више реалних могућности. Дакле, објективни услови ограничавају могућности избора, али избор врши личност, па је она и одговорна у којој ће мјери допринијети афирмацији људскости (укључујући и интегритет своје личности).

Krsto Kilibarda

LA SOCIALISATION SOCIALISTE DE LA POLITIQUE
ET LA PERSONNALITÉ TOTALE

Résumé

L'homme intégral (la personnalité totale) fait le facteur constitutif de la pratique, théorie et valeurs de l'humanisme socialiste. L'épanouissement de la personnalité totale s'accomplit par la négation créative des formes différentes d'aliénation de la société et de la personnalité. Elle s'épanouit aussi, par désaliénation politique et socialisation autogestionnaire de la politique dans nos propres conditions. Les conditions dites relèvent certains changements de la situation socio-politique des travailleurs et des civils qui aboutissent à l'intégrité de la personnalité humaine. C'est ainsi qu'ils jouent, comme sujets politiques, les rôles socio-politiques, exercent l'influence, jouissent du respect social et définissent les rapports réciproques de responsabilité à droits égaux. L'influence sociale à base de vérité, d'arguments et de principes de l'humanisme socialiste mène, par exemple, à la totalité de la personnalité si on oriente les titulaires du travail intellectuel et manuel, comme les sujets socio-politiques, à explorer la vérité et les arguments, à saisir les valeurs socialistes et à exercer, par conséquent, l'influence sociale. C'est aussi la voie de l'humanisation du pouvoir et de l'influence sociales. Les formes antisocialistes et antidémocrates du pouvoir relèvent des aspects différents de la division de la personnalité humaine.

Le système de délégations est une des possibilités d'épanouissement de la personnalité totale dans la mesure où il résout, de la manière créative, l'opposition entre la directive et l'initiative, contribue à l'expansion de l'influence à bases socialistes, aussi bien qu'à l'augmentation de la responsabilité et du criticisme, s'acquiesce du contrôle démocratique des travailleurs et des civils sur les conditions et les résultats de leur travail.

La socialisation socialiste de la politique mène à l'harmonisation de structure formelle et nonformelle (faisant diminuer le besoin d'existence de certains groupes nonformels) ce qui contribue au développement d'intégrité de la personnalité humaine. Au stade actuel du développement de socialisation de la politique, certains groupes nonformels fournissent leur apport à l'épanouissement d'intégrité de la personnalité humaine, tandis que certains d'autres mènent à sa division (le moment où la personnalité présente le moyen des personnages les plus influents dans leur lutte de clique en vue de réaliser leurs intérêts égoïstes.).

Une des formes de division de la personnalité fait le point éclectique sur la vie et le monde (par exemple, la cohésion mécanique du marxisme, fonctionnement de la religion etc.) soumis à la série d'oppositions de la période transitive.

La socialisation socialiste de la politique encourage le développement de la formation en s'employant en faveur de la consiliation dialectique avec l'éducation, ce qui fait l'aspect créatif de la personnalité totale. Outre harmonie, certains déséquilibres sont évidents. Le fait que certains sujets politiques sont conscients du besoin de leur initiative, de la critique de certains aspects ou personnes, du besoin de faire certains sujets assumer la responsabilité etc., mais se comportent inversement en parle. Le savoir n'est pas devenu la conviction, la vue sur le monde, il ne s'est pas transformé en conduite de la manière créative.

Les perspectives de la personnalité totale dépend de beaucoup de faits, entre autre de la qualité et du niveau d'unité de travail et de la gestion, de la politique, culture, formation, de leur socialisation socialiste.